

Zombori Zsolt

FORMATERVEZÉSIMINTA-OLTALOM MAGYARORSZÁGON
ÉS AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGBEN – III. RÉSZ*

III. 2. A 6/2002/EK RENDELET A KÖZÖSSÉGI FORMATERVEZÉSI MINTÁK OLTALMÁRÓL

III. 2.1. Előzmények

A Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról jelentős változásokat hozott a dizájn védelme terén, érintve a nemzeti jogszabályok által biztosított és az irányelv által a már tárgyalt szempontok szerint harmonizált formatervezésiminta-oltalmakat is.

A rendelet közösségi szinten, az egész EU területére kiterjedő formatervezésiminta-oltalmat hozott létre. Ennek jogalkotói előkészítése természetesen többéves folyamatot jelentett, és a tagállamok fenntartásai miatt többször meg is rekedt.

Az első tervet a Max Planck Intézet készítette, s ezt vette át a Bizottság Zöld könyve, majd az első hivatalos javaslat is (1993).⁸⁴ A javaslat nyomán azonnal kibontakozott a vita a pótalkatrészek (spare parts) ügyében. Ez a – már az irányelv előkészítése során is felvetődött – vita hosszú ideig akadályozta a közös álláspont kialakítását, de végül kompromisszum született. Érdekes módon épp a belga soros elnökség alatt fogadták el a rendeletet, pedig Belgium a kezdetektől ellenezte azt. A rendelet megszületése komoly sikert jelentett a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Office for Harmonization in the Internal Market, a továbbiakban: OHIM) számára, mivel a hivatal presztízse nagy mértékben függött a rendelet által számára biztosított hatáskör terjedelmétől.

A rendeletet 2001. december 12-én fogadták el, és 2002. március 6-án lépett hatályba. A spanyolországi Alicantéban a közösségi védjegyéről szóló 40/94/EK tanácsi rendelettel felállított OHIM 2003. január 1-je óta fogadja a lajstromozott közösségi formatervezési minták bejelentéseit, bár tényleges működését e téren később, 2003. április 1-jén kezdte meg, s az addig beérkezett kérelmeket is ezzel a bejelentési nappal kezeli.⁸⁵

A rendelet megalkotására a Tanácsot a Római Szerződés 235. cikke hatalmazza fel, s e felhatalmazás egyben komoly beavatkozást is jelent a tagállamok jogrendszerébe, mivel a

* Az Elte Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén készült diplomamunka szerkesztett változata (konzulens: dr. Faludi Gábor), amelynek első és második része az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle áprilisi, illetve júniusi számában jelent meg; a fejezetek és a lábjegyzetek számozása folyamatos.

⁸⁴ *Martin Schlötelburg*: The Community design right in practice. *Managing Intellectual Property*, 2002. július/augusztus, 20. o.

⁸⁵ *Szöllőssi Gusztáv*: A közösségi formatervezési mintáról. *Védjegyvilág*, 2003. 3. sz., 35. o.

rendelet az irányelvvel szemben nem határidős jogharmonizációs kötelezettséget, hanem azonnali és közvetlen alkalmazhatóságot teremt.⁸⁶ Ez azt jelenti, hogy hazánk csatlakozása, azaz 2004. május 1-je óta a rendelet nálunk is hatályos és alkalmazandó.

III. 2.2. A T 6/2002/EK rendelet jelentősége

A rendelet új korszakot teremt a dizájn európai védelmében: „*a közösségi formatervezési-minta-oltalom egységes jellegű, és a Közösség egész területén azonos hatályú. A formatervezési minta csak a Közösség egésze tekintetében lajstromozható, ruházható át vagy lehet arról lemondani, illetve képezheti megsemmisítését kimondó vagy hasznosítását tiltó határozat tárgyát.*”⁸⁷

A közösségi formatervezésiminta-oltalmat jogosultja a tagállamok mindegyikére azonos elvek és feltételek szerint⁸⁸ szerezheti meg, s jogát minden tagállamban ugyanaz a védelem illeti meg. Az oltalom tehát *egységes*. „Némi elhanyagolással olyan nemzeti oltalomhoz hasonlítható, amelyben az Európai Unió összes tagállama egy országnak tekintendő.”⁸⁹

Az oltalom egységének nem mond ellent másik fő jellemzője, *megkettőzöttsége* sem.⁹⁰ Ez abban áll, hogy a közösségi formatervezési minta valójában kétféle lehet: lajstromozás nélküli és lajstromozott. Az e két forma által biztosított jogok részben különböznek ugyan, ám a központi magjukat képező feltételrendszer, amely az új és egyéni jellegű mintára vonatkozik, azonos. A lajstromozás nélkül, tehát egy tény, méghozzá a nyilvánosságra hozatal által keletkező oltalom indokát abban kell keresnünk, hogy bizonyos iparágak, például a ruhaipar, jelentős mennyiségben állítanak elő formatervezett termékeket, ám ezek piaci jelenléte viszonylag rövid életű.⁹¹ Ezért ezekben az esetekben sem a hosszú védelmi idő, sem pedig az oltalom megszerzésének formalizált eljárása nem indokolt. Ugyanakkor az igényelt védelemnek sem kell kizárólagosnak lennie, elegendő a másolás megakadályozása. Ezen piaci igényeknek felel meg hároméves, relatíve rövid élettartamával a lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom. Valószínűleg hazánkban is jelentős könnyebbséget fog biztosítani ez az oltalom a kisipar számára, és visszaszorít egy ma még létező sajnálatos gyakorlatot. Formatervezői körök szerint ugyanis gyakori, hogy a kezdő alkotók munkáit a piaci szereplők egyszerűen ellopják. Ez a probléma lényegében abból adódik, hogy a formatervezés hazánkban utólag keresi a piacát, tehát nem az alkotókat foglalkoztatják, megadva nekik az alkotáshoz szükséges feltételeket, hanem sokkal inkább az alkotók kénytelenek már elkészült mintáikkal befektetőt keresni. Ezt jelenleg igen szűk

⁸⁶ *Katrine A. Levin – Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the Unites States. European Intellectual Property Review, 2003. 3. sz., 114. o.*

⁸⁷ Rendelet, 1. cikk (3)

⁸⁸ Rendelet, indokolás (1)

⁸⁹ *Szöllősi Gusztáv: i. m. (85), 34. o.*

⁹⁰ *Charles-Henry Massa – Alain Strowel: Community Design: Cinderella Revamped. European Intellectual Property Review, 2003. 2. sz., 68. o.*

⁹¹ Rendelet, indokolás (16), (17)

keretek között tehetik meg, elsősorban zártkörű szakmai kiállításokon, gyakran privát lakásokban rendezett bemutatókon vagy például az Iparművészeti Egyetem ún. kipakolásán, ahol a tanárok és a szakmai körök véleményezik a kezdők műveit. Előfordul, hogy a tőkeerős gyártók egy-egy jól sikerült mintát néhány hónappal a kiállítás után sajátjukként oltalmaztatnak vagy oltalmazás nélkül nagy szériában legyártatnak. Az alkotó nincs olyan pozícióban, hogy csak már oltalmaztatott mintát mutasson be, mivel előzetesen nem tudhatja, hogy melyik minta tarthat számot a szűk és sajnos még nem túl igényes magyar piac érdeklődésére, így nyilván nem is fogja a bemutató előtt lajstromoztatni. Ez a gyakorlat árt a magyar formatervezői kultúra fejlődésének, így a lajstromozás nélkül keletkező közösségi oltalom gyaníthatóan nagy népszerűségnek fog örülni a forráshiánnyal küszködő alkotók között.

Ez az oltalmi forma a Közösség legtöbb tagállamában ismeretlen volt, s új helyzetet remt. Némiképp talán túlzó az a megfogalmazás, miszerint „minden, 2002. március 6-a (a rendelet hatálybalépése) után az Európai Unió területén piacra hozott termék közösségi mintaoltalom alatt áll”⁹² ám tény, hogy a megelőző vizsgálat és észrevételi lehetőség hiányából adódóan a védelem „előre megajánlott”, így valóban úgy tűnik, mintha minden terméket megilletne. Mivel azonban a jogvédelem próbája a jogérvényesítés, a feltételeknek nem megfelelő mintáról ez utólag igen könnyen kiderülhet. Mivel még az oltalom fennállását is annak kell bizonyítania, aki a védelmet igényli, azt sem mondhatjuk, hogy a védelem legalább vélelmezett. Ennek ellenére igen jelentős előrelépésnek számít, hogy szinte már-már a szerzői joghoz hasonlóan, formalítások nélkül lehet oltalmat szerezni az arra alkalmas mintákra. Ez az érintett iparágakban minden bizonnyal megkönnyíti a közösségi piacra lépést, és kellő biztosítékot nyújt a termék hamisítása ellen.

A rendelet jelentősen átformálta a dizájn védelmét a Közösség területén. A kétféle közösségi oltalom mellett ugyanis továbbra is léteznek a nemzeti oltalmak, hazánk esetében az előző fejezetekben tárgyalt, lajstromozáson alapuló formatervezésimita-oltalom, s e három típus választási lehetőségként, ugyanakkor egymással versengő oltalomként jelenik meg. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy – mint arról már az előző fejezetekben is szó volt – a dizájn gyakran egyéb oltalmak tárgya is lehet. Szóba jöhet a szerzői jog, a védjegyjog, szélsőséges esetben a szabadalmi jog és a versenyjog is, amely a jellegbitorlás tiltásán keresztül biztosít védelmet.

Massa és Strowel összefoglalása⁹³ szerint az Európai Unióban jelenleg a következő „bőségsszaru” áll a tervezők rendelkezésére:

1. lajstromozás nélküli közösségi formatervezésimita-oltalom,
2. lajstromozott közösségi formatervezésimita-oltalom,

⁹² Szöllőssi Gusztáv: i. m. (85), 35. o.

⁹³ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 68. o.

3. közösségi védjegy,⁹⁴
4. nemzeti vagy regionális (Benelux) formatervezési minta,
5. nemzeti vagy regionális (Benelux) védjegy,
6. nemzeti szerzői jog,
7. a tisztességtelen verseny tilalma.

Miként azt a rendelet indokolásának (9) pontja kimondja, a szabályozás összhangban van a 98/71/EK irányelv elveivel, s a harmonizáció miatt (feltételezve a rendelkezésre álló határidő betartását) mára már a nemzeti jogokkal is. Ezért a közösségi oltalmat kezelhetjük úgy is, mintha minden tagállamban egyike lenne az adott államban választható formatervezési oltalmaknak. Így tehát Magyarország esetében a formatervezésiminta-oltalomról szóló törvényt a rendelet nem felülírja, hanem azzal párhuzamosan létezik. Különbség az oltalom területi kiterjedésében és megszerzésének lehetőségeiben van. Ezt az értelmezést erősíti az is, hogy a kizáró okokat a magyar törvény szerinti hazai oltalomnál is közösségi terjedelemben kell figyelembe venni. A Közösség tehát a formatervezési minták tekintetében mára valóban határok nélküli térséggé vált.

III. 2.3. A közösségi formatervezésiminta-oltalom fő jellegzetességei

Az oltalom tárgya, azaz a közösségi formatervezési minta, továbbá a termék és az összetett termék fogalma szó szerint megegyezik az irányelv definíciójával. Az újdonság és az egyéni jelleg feltételrendszere is azonos. Nem is lehetne másként, ellenkező esetben ugyanis a jogi rezsim közösségi szintű egységessége megbomlana, és ez az oltalmak közötti választást egyfajta anyagi jogok közötti konkurenciáharccá tenné, aláásva azt a célkitűzést, hogy a nemzeti és a közösségi oltalmak közötti választás kizárólag azon múljon, hogy a jogosult mekkora piacon kívánja a mintát hasznosítani. Az eltérés két irányban lenne elképzelhető: ha a közösségi oltalom megszerzése könnyebb lenne, a nemzeti oltalmak elhalnának, ha nehezebb, akkor pedig senki sem igényelné, ugyanis azok, akik egyébként közösségi szinten kívánják oltalmazni a mintájukat, ezt a Hágai Megállapodáson keresztül tennék, s mivel a nemzeti oltalmak az irányelv nyomán már harmonizáltak, a hágai letét minden részes országban megalapozná a védelmet.

A közösségi formatervezésiminta-oltalom mégis nagy konkurenciát jelent a nemzeti oltalmaknak és a Hágai Megállapodásnak. A nemzeti hivatalok szerte az Unióban a bejelentések 20-40%-os csökkenését tapasztalták a rendelet hatálybalépése óta, s hasonló csökkenés figyelhető meg a hágai letéteket illetően is.⁹⁵

⁹⁴ A Tanács 40/94/EK rendelete a közösségi védjegyről

⁹⁵ Szöllőssi Gusztáv: i. m. (85), 37. o.

A rendelet az összetett termékek és a pótalkatrészek kapcsán felvetődött vita megoldásában is követi az irányelvet. Az oltalom „nem terjed ki az összetett termék alkotóelemét képező termék mintájának ... hasznosítására, ha az az összetett termék eredeti megjelenésének helyreállítására irányuló javítását célozza.”⁹⁶ A pótalkatrészeket tehát anélkül lehet gyártani és forgalmazni, hogy a jogosultak bitorlási pereket indíthatnának az „utángyártók” ellen. Eredetileg felmerült, hogy a javítási célú utángyártást csak három évvel az oltalom keletkezése után lehessen elkezdni, s voltak érvek a kényszerengedélyezés mellett is.⁹⁷ Természetesen itt is az autóiipari alkatrészpiac liberalizációjának kérdése állt a háttérben,⁹⁸ a megoldás, csakúgy mint az irányelvben, itt is átmeneti jellegű,⁹⁹ és a régóta tartó vita továbbra sem csitul. A vita elhúzódása érthető: a mintaoltalom alá eső termékek engedélyezett gyártásáért a jogosult díjazásra tarthat igényt, ellenben ha valaki csak az összetett termék egy vagy több alkotóelemét az eredeti állapotot helyreállító pótalkatrészként gyártja, nem kell hasznosítási engedélyt kérnie és díjat fizetnie. Egyszóval a pótalkatrészek gyártása az Unióban kiesik a védelem alól, s ez óriási összegeket jelent: veszteséget a jogosultak és nyereséget a pótalkatrészgyártók számára. Egyelőre még bizonytalan, hogy melyik oldal tudja keresztülvinni az akaratát a Bizottságban, amely előtt a kérdés az átmenet lejárta miatt újra napirenden van.

Az újdonság és az egyéni jelleg tekintetében a lajstromozott és a lajstromozás nélkül keletkező oltalom között különbség van. Az előbbinél a bejelentés vagy az igényelt elsőbbség, az utóbbinál pedig a nyilvánosságra hozatal napját kell a viszonyítás alapjául venni. A nyilvánosságra jutás relevanciája természetesen itt is a közösségben működő szakmai köröket fedi. Az újdonság és az egyéni jelleg hiánya abszolút kizárási ok.¹⁰⁰ Ez felveti a kérdést, hogy mi történik akkor, ha egy mintát nyilvánosságra hoznak – akár csak nemzeti szinten –, és arra lajstromozás nélküli oltalom keletkezik, majd a jogosult elhatározza, hogy a mintát lajstromozott közösségi oltalom alá kívánja regisztrálni. Ebben az esetben csak a rendeletben is megjelenő 12 hónapos türelmi időn belül van esélye közösségi lajstromozott oltalmat szerezni, a határidő lejárta után a korábbi minta újdonságrontónak számít. A türelmi idő mellett a rendelet is ismeri a jogsértési és a titoktartási klauzula mentőövét.

A példából fontos következtetések vonhatók le: habár a jogosult a mintát nemzeti szinten hozta nyilvánosságra, tehát gyakorlatilag csak egy tagállamban dobta piacra, az így keletkező lajstromozás nélküli oltalom automatikusan közösségi dimenziójú lett. Ez jól jellemzi a rendelet újdonságát: a közösségi minták valóban határok nélküliek. Másrészt

⁹⁶ Rendelet, 110. (1)

⁹⁷ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 72. o.

⁹⁸ Alexander Nette – Alexander González: Future Design Protection in the European Union (I). Patents and Licensing, 2002. április, 29. o.

⁹⁹ Rendelet, 110. cikk

¹⁰⁰ Arnaud Folliard-Monguiral – David Rogers: The Community Trade Mark and Designs System and the Enlargement of the European Union. European Intellectual Property Review, 2004. 2. sz., 55. o. és Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 72. o.

viszont ez a határok nélküliség okozza a korábbi minta újdonságrontó hatását is közösségi szinten, habár ez már az irányelvben és a magyar törvényben is megjelent. A rendelettel vált teljessé a Közösség területén működő formatervezési védelem: az irányelv a Közösség egész területét (sőt gazdasági vonzáskörzetét) aknamezővé tette azzal, hogy újdonságrontó nyilvánosságra jutások akadályozhatták a minta nemzeti oltalmát, a rendelet viszont immár azzal kecsegtet, hogy akinek sikerül átjutnia e komoly akadályokon, az egész területet elfoglalhatja.

Ez a logika tette lehetővé azt is, hogy a tíz új tagállam 2004. május 1-jei csatlakozása nem hozta magával függő bejelentések érvénytelenítését: az érintett ágazaton belül a Közösségben működő szakmai körök a bővítés előtt is „ésszerűen”¹⁰¹ tudomást szerezhettek az újonnan csatlakozó államokban történt nyilvánosságra jutásról, így a minta érvényességét nem a csatlakozás ténye kérdőjelezte meg.¹⁰² Mindenesetre joggal tehetjük fel a kérdést: vajon egy csatlakozni szándékozó ország mikortól válik olyan fontossá, hogy az ottani publikálások a közösségi szakmai körök figyelmét is felkeltik? Tehát például a csatlakozási tárgyalásokat nemrég megkezdő Törökországra már most kiemelt figyelmet kell-e fordítani, vagy várhatunk addig, amíg a tárgyalásokkal eljut oda, ahol jelenleg Románia tart, azaz biztos csatlakozóként kétségtelenül számításba kell venni. Valószínűleg az „ésszerű” tudomásszerzés magába foglalja Törökországot is, hiszen a kapcsolatok bővülése, az információáramlás sebessége, valamint a formatervezés multikulturális jellege miatt a dizájn igen gyorsan terjed. Továbbá a csatlakozás lehetőségének pusztá felvetése is azonnal a kérdéses országra irányítja a közösségi befektetők figyelmét, márpedig a piacnál jobban semmi sem jelezheti, ha egy országot számításba kell venni. Ez egyben azt is jelenti, hogy az EU bővülésének minden egyes lépése közeledést jelent a világújdonsági kritérium felé, habár továbbra is megmarad szűkítésként, hogy csak a Közösség – egyre növekvő – területén működő szakmai körök relevánsak.

Abszolút kizáró oknak számít az újdonság és az egyéni jelleg hiánya mellett a közerkölcsbe ütközés is. Az OHIM a bejelentés kapcsán az alakszerűségek meglétén túl csak a közrendbe vagy a közerkölcsbe ütközést vizsgálja. Ez komoly problémákat vet fel. Nemzeti szinten sem könnyű meghatározni, hogy mi számít a „köz” erkölcsének, de egy 450 milliós lakosságú, etnikailag, történelmileg és kulturálisan széttagolt, sokszínűségét büszkén vállaló és óvó közösség esetében teljességgel lehetetlen. Átlagot tehát nem tudunk vonni, az erkölcs matematikailag nem mérhető. Így Musker felveti,¹⁰³ hogy csak azt a mintát kell elutasítani, ami az összes tagállamban sérti a közerkölcsöt. Ezt huszonöt tagállam esetében egyrészt bonyolult lenne megvizsgálni, másrészt a joggyakorlat könnyen eljutna oda, hogy a legszabadelvűbb tagállam közerkölcsét tekintené mércének. Ennek ellentétéjeként kizárt a

¹⁰¹ Rendelet, 7. (1)

¹⁰² Arnaud Folliard-Mongurial – David Rogers: i. m. (100), 55. o.

¹⁰³ David Musker: Community Design Law – Principles and Practice. Sweet and Maxwell, London, 2002, 104. o.

minta oltalma, ha bármelyik tagállam közerkölcsébe ütközik. Musker ezt tartja követhetőnek, mivel a szubszidiaritás elvéből leginkább ez vezethető le, s ezzel ért egyet a Gazdasági és Szociális Bizottság is, megjegyezve, hogy ez a kizáró ok egyike a közösségi minta egységes jellegét megbontó rendelkezéseknek. Massa és Strowel ellenben kritikával fogadja ezt az elképzelést.¹⁰⁴

Az utóbbi két megoldás egyaránt alkalmazhatatlan és teljességgel mesterkéltnak, s az oly gyakran hangoztatott transzparencia elvével sem egyeztethető össze. Ennél még az is sokkal ésszerűbb lenne, ha a rendelet az Alicantéban elfogadott erkölcsök alkalmazását írná elő.

Ha elfogadjuk, hogy nemzeti szinten a közerkölcsöt szűkített értelemben, a jogrendszer legfontosabb alapjait vizsgálva kell felfogni, akkor a Közösség erkölcsét a Római Szerződésben, még inkább az egyszer talán hatályba lépő Európai Alkotmányban kell keresnünk. Másfelől e dokumentumok éppen a szerződő felek kulturális sokfélesége miatt igyekeztek elkerülni az erkölcsi állásfoglalásokat.¹⁰⁵ Ezért a Közösség erkölcsi rendjét legtisztábban az Emberi Jogok Európai Egyezménye, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya fejezi ki. Igaz ugyan, hogy ezek az egyezmények nem közösségi jogszabályok, de a részes államok között az Európai Unió minden tagját megtalálhatjuk. S alkalmazásuk mellett szól az is, hogy ezek a dokumentumok gyakorolták a legnagyobb hatást a fejlett világ erkölcsi színvonalára.

III. 2.4. A közösségi formatervezésiminta-oltalom keletkezése

A lajstromozáson alapuló közösségi formatervezésiminta-oltalom keletkezése az OHIM konstitutív aktusának eredménye. A bejelentést közvetlenül vagy a nemzeti hatóságokon keresztül lehet eljuttatni az OHIM-hoz, s lehetőség van interneten keresztül történő bejelentésre is. A szakirodalom méltatja a lajstromozási eljárás egyszerűségét. Ezen „felhasználóbarát lajstromozás”¹⁰⁶ a következőkben nyilvánul meg:

- a lajstromozás előtt a lajstromozás nélküli formatervezésiminta-oltalom védi a már publikált mintát;
- 12 hónapos türelmi idő;
- 6 hónapos elsőbbségi idő, amely alapulhat a PUE-n és a WTO-megállapodáson, azaz a TRIPS-en, valamint „szabályszerű nemzeti bejelentésen” – ez utóbbi lehetővé teszi, hogy a jogosult az eredeti bejelentést közösségi oltalommal terjeszthesse ki;
- több minta egyidejű bejelentése, ha azonos locarnói osztályba tartoznak;

¹⁰⁴ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 72. o.

¹⁰⁵ Utalhatunk az Európai Alkotmány szövegezésére kapcsán a kereszténység szerepéről kialakult vitára

¹⁰⁶ „designer-friendly registration” – Massa – Strowel, i. m. (90), 74. o.

- gyors és olcsó eljárás;
- a közzététel legfeljebb 30 hónappal történő elhalasztásának lehetősége, amelynek időtartama alatt a mintát nem lajstromozott közösségi formatervezési mintaként kell kezelni – ez a gyakorlatban a rosszhiszemű másolással szemben biztosít védelmet;
- 6 hónapos türelmi idő a megújításra (amely azonban problémákat vehet fel, ha harmadik személy időközben jóhiszeműen hasznosítani kezdte a mintát);
- igazolás lehetősége,
- és végül, talán a legfontosabbként, a lényegi vizsgálat mellőzése.

A lényegi vizsgálat mellőzése miatt az OHIM a bejelentés alaki követelményeinek vizsgálata mellett mindössze a definíciónak való megfelelést és a közkerkölcsbe ütközést vizsgálja, az újdonságot, egyéni jelleget nem. A lajstromozási eljárásban ellenérdekű fél nem tehet észrevételt, s emiatt a bejegyzési eljárásban viszonylag nagy esély van arra, hogy más jogát sértő minta kerül lajstromozásra. Emiatt az utólagos korrekció szerepe felértékelődik. A Rendelet 25. §-a ezeket a lehetőségeket megsemmisítési okokként sorolja fel.

A lajstromozott közösségi mintaoltalmat versenyképes áron lehet megszerezni. A minimális bejelentési díj, amely a lajstromozás és a közzététel költségét foglalja magába, kb. 350 euró (85-90 000 Ft).¹⁰⁷ Ez mindössze háromszorosa a csak Magyarország területére kiterjedő oltalom díjának, így a hazai és a közösségi piac méretét összehasonlítva a közösségi oltalom jóval költséghatékonyabb megoldásnak tűnik.

A lajstromozás nélkül oltalomban részesülő közösségi formatervezésiminta-oltalom közzététellel keletkezik, nincs szükség semmiféle hatósági aktusra. Az oltalom attól a naptól keletkezik, amelyen a minta „a Közösségben először jutott nyilvánosságra.”¹⁰⁸ A nyilvánosságra jutást itt az újdonságrontó nyilvánosságra jutás¹⁰⁹ tükörképeként kell értenünk. Ez néha azzal a furcsa helyzettel járhat, hogy esetleg a jogosult nem is tud róla, hogy a mintáját már védelem illeti meg. Ez akkor lehet problematikus, ha később maga hozza nyilvánosságra a mintát, mivel ekkor a védelmi idő egy része már eltelt, miközben a jogosult erről nem is tudott. Így elképzelhető, hogy később abban a téves hitben indít pert bitorlás miatt, hogy a védelem még fennáll. E probléma arra világít rá, hogy a lajstromozás nélkül keletkező oltalom nem analóg a szerzői jogi védelemmel, ott ugyanis a védelem kezdete irreleváns, mivel a lejárat időpontja biztos (az alkotó halálától számított 70 év eltelté), ellenben a mintaoltalom esetében kérdéses lehet, hogy mettől-meddig terjed az oltalom időtartama.

¹⁰⁷ *Katrine A. Levin – Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the United States. European Intellectual Property Review, 2003. 3. sz., 115. o.*

¹⁰⁸ Rendelet, 11. cikk (1)

¹⁰⁹ Rendelet, 7. cikk (1)

III. 2.5. A közösségi formatervezésiminta-oltalomból fakadó jogok és kötelezettségek

Az irányelv által egész Európában létrehozott rendszerbe a közösségi formatervezésiminta-oltalom is illeszkedik, ezért a 6/2202/EK rendelet által biztosított jogok természetesen szinkronban vannak a harmonizált nemzeti jogokkal.

A közösségi formatervezésiminta-oltalom a szerzőt vagy jogutódját illeti meg, ha többen közösen alkották a mintát, akkor az oltalom közös. A munkaviszonyból eredő köteletség teljesítéseként vagy a munkáltató utasításait követve megalkotott minta esetén a mintaoltalmi igény a munkáltatót illeti meg, hacsak szerződésben máshogy nem állapodtak meg. A rendelet a nemzeti jogok alkalmazását rendeli, ha azok máshogy szabályozzák a kérdést. A megrendelt minták esetében a rendelet nem ruházza át a mintaoltalmi igényt a megrendelőre,¹¹⁰ így ezekben az esetekben a jogátruházás előzetes szerződéses rendezése elkerülhetetlen. Musker kiemeli, hogy ezek a megállapodások különös gondosságot igényelnek a szerző részéről,¹¹¹ a jogátruházást mindenképpen a szerződés teljesítéséhez (azaz a díj kifizetéséhez) kell kötni. Nem szabad megfelelkezni az esetleges szerzői jogokról sem, a jogátruházásnak ezekre is ki kell terjednie.

„A lajstromozott közösségi formatervezési mintaoltalom alapján a mintaoltalom jogosultjának kizárólagos joga van a minta hasznosítására és arra, hogy a mintát engedély nélkül hasznosító harmadik személyekkel szemben fellépjen ...

A lajstromozás nélküli mintaoltalom esetén a mintaoltalom jogosultja csak akkor léphet fel az előző bekezdésben említett cselekmények megakadályozása érdekében, ha az engedély nélküli hasznosítás az oltalom alatt álló minta utánzásának következménye.”¹¹²

A közösségi mintaoltalom két fajtája között a legnagyobb különbség éppen az, hogy a lajstromozáson alapuló mintaoltalom kizárólagos jogokat biztosít a jogosultnak, ellenben a lajstromozás nélkül keletkező csak a másolástól véd. Tehát „biztosítja a jogosultnak, hogy harmadik személyeket megakadályozzon abban, hogy a minta egészét vagy lényegi részét reprodukálják, de nem ad arra lehetőséget, hogy a jogosult harmadik személyeket eltiltsa ugyanannak vagy hasonló mintának a használatától, ha az független alkotás eredménye.”¹¹³

A közösségi formatervezésiminta-oltalom korlátait a nemzeti oltalomhoz hasonlóan a magánhasználat körébe eső, a kísérleti, valamint az idézés és az iskolai oktatás céljából végzett cselekmények képezik. A tranzitra, illetve a Közösség területére érkező idegen járművekhez tartozó felszerelésekre, valamint a javításukhoz szükséges alkatrészekre és tartozékokra vonatkozó kivételek is megtalálhatók a rendeletben.

¹¹⁰ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 75.o.

¹¹¹ David Musker: i. m. (103), 113. o.

¹¹² Rendelet, 19. cikk

¹¹³ Katrine A. Levin – Monica B. Richman: i. m. (107), 115. o.

A jogkimerülés az egész Közösségre kiterjed, nem is lehetne másként, hiszen az irányelv is közösségi szintű jogkimerülést teremtett az egyes tagállami jogokban is. Ennek ellenére az előkészítő viták során több tagállam is ódzkodott ettől az intézménytől.¹¹⁴ Ez nem meglepő, ugyanakkor értelmetlen, hiszen a jogkimerülés teszi lehetővé az oltalmazott termékek közösségi szintű forgalmát, enélkül az áruk szabad áramlása merő szólam lenne csupán.

Az előhasználati jog mellett az irányelvhez képest új elem a kormányzati célokra történő hasznosítás.

„Ha a tagállami jogszabályok lehetővé teszik a nemzeti oltalomban részesített formatervezési minták kormányzat által vagy részére történő hasznosítását, e jogszabályok a közösségi formatervezési mintákra annyiban alkalmazhatók, amennyiben a hasznosításra alapvető honvédelmi vagy nemzetbiztonsági érdekből van szükség.”¹¹⁵

Legelőször az a kérdés merül fel, hogy a tagállamoknak ez a joga az Európai Unió egész területére kiterjed-e, vagy pedig csak saját határaikon belül élhetnek vele. Az utóbbi látszik valószínűnek még akkor is, ha ez némiképp felszabdálja az oltalom egységességét a tagállami határok mentén. További problémákat vet fel, hogy mennyiben lehet magukat a tagállamokat felelősségre vonni, ha esetleg mégis túlmerészkednének a határaikon. A közösségi mintaügyekben ráadásul tagállami bíróságok járnak el, így a szuverén immunitás elve alapján kétséges, hogy valamely tagállam aláveti magát egy másik bíróságának. A passzív perbeli legitimitáció még elképzelhető, különösen, hogy a tagállamok többsége tagja az Európa Tanács által kidolgozott Európai Immunitási Egyezménynek, az azonban kétséges, hogy a bíróság által elrendelt kényszerítő intézkedéseknek is alávetnék magukat.¹¹⁶

A lajstromozatlan közösségi mintaoltalom oltalmi ideje a legkorábbi Európai Unió-beli publikációtól számított három év. Fontos kiemelni, hogy ha a mintát az Unió-n kívül hozták nyilvánosságra, akkor egyéves türelmi időn belül az Unió-ban is meg kell kezdeni a forgalmazást, ellenkező esetben nem áll meg a minta újdonsága. Massa és Strowel megállapítása szerint ez a rendelkezés „protekcionista ízü”¹¹⁷ mivel arra ösztönöz, hogy az első nyilvánosságra hozatal a Közösség területén történjen.

A lajstromozott közösségi mintaoltalom az OHIM-nál történő lajstromozással keletkezik a bejelentés napjától visszamenőlegesen számítva. Ötévenként legfeljebb 25 évre megújítható. A közzététel és a lajstromozás között lajstromozás nélküli közösségi mintaoltalom védi a másolástól, ami megfelel a nemzeti ideiglenes oltalomnak. Adódik a párhuzam, hogy a lajstromozás nélküli mintaoltalmat olyan ideiglenes oltalomként kezeljük, amelynél az érdemi vizsgálatot egy esetleges jogsértés miatt indított per helyettesíti. Ha bebizonyosodik, hogy a minta nem volt alkalmas védelemre, akkor az oltalom ugyanúgy visszamenőleges hatállyal szűnik meg, mint ahogy a nemzeti jogokban az ideiglenes oltalom a bejelentés elutasításakor.

¹¹⁴ David Musker: i. m. (103), 125. o.

¹¹⁵ Rendelet, 23. cikk

¹¹⁶ David Musker: i. m. (103), 130. o.

¹¹⁷ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 74. o.

III. 2.6. Megsemmisítés

A közösségi formatervezésiminta-oltalom esetében a megsemmisítés szerepe felértékelődik. Az előzetes vizsgálat és az észrevételi lehetőség hiánya miatt az előzetes szelekcióval szemben az utólagos korrekció a domináns.¹¹⁸

A megsemmisítési okok mindkét oltalmi formára vonatkoznak, az elutasítást eredményező abszolút okokkal ellentétben csak kérelemre lehet őket figyelembe venni. A következő okok az első kettő kivételével relatívnak tekinthetők:

- a minta nem felel meg a meghatározásnak;¹¹⁹
- nem felel meg az oltalmazhatóság feltételeinek;¹²⁰
- ha bírósági határozat értelmében az oltalmat nem annak adták meg, akit megillet;
- ha a mintaoltalom korábbi mintaoltalommal ütközik;
- ha a mintaoltalom közösségi vagy tagállami megkülönböztető jelzést sért (védjegy, kereskedelmi név);
- ha a mintaoltalom tagállami szerzői jogba ütközik;
- ha a mintaoltalom PUE-ban felsorolt elemet vagy abban nem szabályozott olyan jelvényt, jelképet és címert jogosulatlanul használ, amelyhez az érintett tagállamban különösen fontos közérdek fűződik.

III. 2.7. Eljárási kérdések

Érdekesen alakul a fórumrendszer a közösségi mintaoltalom esetében. Lajstromozott oltalom megsemmisítési eljárása az OHIM hatáskörébe tartozik. Lajstromozatlan mintánál, illetve mindkettőnél, ha a megsemmisítési kérelem bitorlási per ellenkérelemként került benyújtásra, ún. közösségi mintaoltalmi bíróságok járnak el. Ezeket minden tagállamnak ki kellett jelölnie, nálunk elsőfokon a Fővárosi Bíróság, másodfokon pedig a Fővárosi Ítéltábla jár el.

Ez a rendszer közösségi mintaoltalmi ügyekben egy „európai res iudicata”-t teremt,¹²¹ az OHIM döntései ugyanis kötelezőek a közösségi mintaoltalmi bíróságokra és viszont, továbbá a közösségi mintaoltalmi bíróságok döntései is kötelezőek a többire. Az illetékességet az alperes lakóhelye, székhelye, ennek hiányában telephelye, ha ilyen sincs, a felperes lakó- vagy székhelye (esetleg telephelye) határozza meg. Mindezek hiányában a spanyol bíróság illetékes.

Az eljárásokban a rendeletet kell alkalmazni, de minden kérdésben, amelyről a rendelet

¹¹⁸ Szöllőssi Gusztáv: i. m. (85), 36. o.

¹¹⁹ Rendelet, 3. cikk (a)

¹²⁰ Rendelet, 4–9. cikk

¹²¹ Charles-Henry Massa – Alain Strowel: i. m. (90), 69. o.

nem rendelkezik, a fórum joga az irányadó, nemzetközi magánjogát is ideértve.¹²² Ez a szabály magában rejti a forum-shopping nemkívánatos lehetőségét.

Bitorlási perekben a lajstromozott közösségi mintaoltalomnál vélelmezett az oltalom fennállása és a jogosult személye, lajstromozás nélküli mintaoltalomnál azonban mindkettőt bizonyítani kell.

IV. ÉRTÉKELÉS

Az ezredforduló jelentős változásokat hozott az európai formatervezési kultúrában. Az irányelv nyomán a nemzeti jogok és a rendelet új jogi rezsimet teremtettek. A rendszer legnagyobb kihívása a konzisztencia, amelynek eddig többé-kevésbé sikerült megfelelnie. Az egyes elemek, azaz a nemzeti jogok és a közösségi formatervezésiminta-oltalom nem kioltják és akadályozzák egymást, hanem egységes feltételek szerint, növelve a jogbiztonságot, széles körű választási lehetőséget biztosítanak. A választás többé nem attól függ, hogy az adott minta melyik tagállamban milyen okból van kizárva az oltalomból. A szabályozás alkalmat ad arra, hogy a belső piac szabadságával élve a gazdasági racionalitás legyen a döntések fő mozgatója. Ez mindenképpen a költségek, az idővesztés és a jogi bizonytalanságokból eredő jogviták csökkenését hozza magával.

A lajstromozott és a lajstromozás nélküli közösségi oltalom lehetősége mind a nagy piaci befektetők, mind a kisebb gazdasági potenciállal bíró formatervezők számára lehetőségeket teremt. Az előbbiek számára igen értékes lehetőség, hogy egyetlen eljárással az Unió egész területére azonos hatású oltalmat szerezhetnek, az utóbbiak pedig valószínűleg nagyobb biztonságban érezhetik magukat a dizájn másolását hatékonyan megakadályozó, ugyanakkor minden formalitás nélkül létrejövő lajstromozatlan oltalom védelme alatt. Az egységesség a versenyhelyzetet is növeli. A jogkimerülés elősegíti a piaci liberalizációt, az áruk akadálytalan áramlása pedig a fogyasztói árak csökkenését jelentheti.

Ugyanakkor ezzel ellentétes tendenciák is megfigyelhetők, a pótalkatrészek ügye rávilágít arra is, hogy a határok nélküli gazdaságot sokszor épp a tagállamok akadályozzák, s az autógyarak erős lobbitevékenysége arra is rámutat, hogy a formatervezés védelméhez fűződő érdekek között komoly ellentétek feszülnek. Ezek a közeljövőben újra a felszínre kerülhetnek, mivel jelenleg is napirenden van a szabályozás újragondolása. Ennek ellenére kicsi az esélye annak, hogy szigorítanak az utángyártás feltételeit, hiszen ez a már elért piaci nyitáshoz képest visszalépésnek minősülne.

A mintaoltalom közösségi gyakorlata még nem túl nagy, az ügyek száma viszonylag alacsony, ezért a közösségi mintaoltalmi bíróságként eljáró tagállami bíróságok számára ko-

¹²² Rendelet, 88. cikk

moly szakmai kihívást jelent, hogy különféle jogi tapasztalatuk ellenére fenntartsák az egységes ítélkezést. Minden bizonnyal továbbra is szükség lesz az elsőfokú bíróság aktivitására, iránymutatására.

Azonban a mérleg mégis pozitív irányba mutat. Egy 450 milliós piacon nyílt meg a lehetőség arra, hogy a világot előzőnlő ócskaságok, igénytelen külsejű termékek között erőre kapjon egy olyan vizuális kultúra, amely a formatervezést ösztönző jogi környezet és a piaci verseny intenzívvé válása révén a nagyközönség számára is elérhető, megfizethető árú termékek felé tereli a vásárlókat. Remélhetőleg az új európai szabályozás hozzájárul ahhoz, hogy a tömegfogyasztás keretei között is méltó megbecsülést élvezzenek a kreatív és képzett alkotók, és remélhető, hogy a jövőben hazánkban is öntudatra ébrednek azok a vásárlók, akik előnyben részesítik az igényességet és az ötletességet. Meg fogunk lepődni, milyen sok tehetséges magyar formatervező várja őket szeretettel.

IRODALOMJEGYZÉK

- Simon Clark*: Commissioned Designs – Who owns them? Copyright World, 120/2002.
- Pauline Dore*: Choices, choices – The European Community’s registered and unregistered design right. Copyright World, 2003. május
- Ficsor Mihály*: Törvényjavaslat a formatervezési minták oltalmáról. Védjegyvilág, 2001. 1. sz.
- Arnaud Folliard-Monguiral – David Rogers*: The Community Trade Mark and Designs System and the Enlargement of the European Union. European Intellectual Property Review, 2004. 2. sz.
- Horváth Dóra – Sajtó László*: A forma tartalma – A termékdizájn sajátosságainak szerepe a termékek fogyasztói megítélésében (II. rész). Marketing – Menedzsment, 2001. 5–6. sz.
- Ulrike Koschtial*: Design Law: Individual Character, Visibility and Functionality. International Review of Industrial Property and Copyright Law, 2005. 3. sz.
- Lakatos Krisztina*: Az Ipari Formatervezési és Ergonómiai Tanács tevékenységeiről. Védjegyvilág, 2000. 1. sz.
- Katrine A. Levin – Monica B. Richman*: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the Unites States. European Intellectual Property Review, 2003. 3. sz.
- Lontai Endre*: Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001
- Charles-Henry Massa – Alain Strowel*: Community Design: Cinderella Revamped. European Intellectual Property Review, 2003. 2. sz.
- Amanda Michels*: Dyson as Saladin: The End of the „Pattern Spares” Crusade? European Intellectual Property Review, 2005. 6. sz.
- David Musker*: Community Design Law – Principles and Practice. Sweet & Maxwell, London, 2002
- David Musker*: Hidden Meaning? UK Perspectives on „Invisible in Use” Designs. European Intellectual Property Review, 2003. 10. sz.

- Alexander Nette – Alexander González*: Future Design Protection in the European Union (I). Patents and Licensing, 2002. április
- Charles A. Rademaker*: The classification of ornamental designs in the United States Patent Classification System. World Patent Information, 2000. 22. sz.
- Jeremy Reed*: Royalties for Design Right 'Licences of Right'. European Intellectual Property Review, 2005. 8. sz.
- Martin Schlötelburg*: The Community design right in practice. Managing Intellectual Property, 2002. július/augusztus
- Szladits Károly*: A magyar magánjog vázlata, 3. kiadás. Budapest, 1917
- Szladits Károly*: A magyar magánjog vázlata, 4. kiadás. Budapest, 1933
- Szöllőssi Gusztáv*: A közösségi formatervezési mintáról. Védjegyvilág, 2003. 3. sz.
- Vida Sándor*: Színek védjegyoltalma és az Európai Bíróság. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf., 1. sz. 2005. február
- Boudewijn Vondelen – Alexander Laaren*: Bringing IP Protection to the high street. Managing Intellectual Property, 2000. június
- Magyar Védjegy Egyesület, AIIPI Magyar Csoportja, LES Magyar Csoportja: Válaszok az ipari minták oltalmának szabályozására vonatkozó, a Magyar Szabadalmi Hivatal által felvetett kérdésekre. Védjegyvilág, 2000. 1. sz.